

OBROK (174) *sb m*

Oba o jasne.

sg *N* obrok (65). ◇ *G* obroku (29). ◇ *D* obrokowi (1). ◇ *A* obrok (31). ◇ *I* obrokiem (3). *I zam.* *L* obrokiem (1); ~ -em (1), -(e)m (4). ◇ *L* obroku (10). ◇ *V* obroku (1). ◇ *pl N* obroki (6). ◇ *G* obroko(w) (8). ◇ *A* obroki (14). ◇ *I* obroki (2). ◇ *L* obrokach (3).

Sł stp, Cn notuje, Linde XVI – XVIII w.

1. Żywność będąca wynagrodzeniem za pracę, wydawana najczęściej po przepracowanym dniu; dzienna porcja żywności; także każda zapłata; *diarium BartBydg, Mącz, Cn; cibus Vulg, Cn; demensum Mącz, Calep, Cn; annona Vulg, Cn; visceratio Calep, Cn; diurnum Mącz; pars, portio PolAnt; pabulum Modrz; cibarium diurnum Cn (157)* : przyżedł też y Ezop [...] Aby łobie odpoczywał/ A łwoy obrok zwyczáyny wziął. *BierEz A2; Diarium, obrok, d(icitu)r. a die victus quotidianus, quod in cibum unius diei datur. BartBydg 42; A obrok miał ząwždy od Krolá/ káždego dnia po wšzytek čás żywotá łwego. BibRadz 4.Reg 25/30; Demensum, Obrok/ Wydzielona żywność ná yeden miefiąc. Mącz 219d, 52c, 85a; Wielkim łzkápam wácháwym [lege: wáchawym]/ tákim pokoy daymy. Nošmy ná nich namioty/ páncerze/ obroki *BielSat L3v [idem BielSjem]*; v mnie wiécey niż dwa roki/ Ząwždy ná cię wychodzą niemáłe obroki. *HistLan A3v; [šludzy boży] z kropel oleiu wielkie becżki/ z trochy chlebá ná wielki lud obroki dołtáteczne czynią. SkarŻyw A3, 50, 51 [2 r.], 135, 250, 518, 571; BielSjem 26; Calep 303a; [żeby się do domów wracali] ktorzy będąc walecznymi/ nágarścią nábránym obrokiem wody/ do żywności (gdy potrzebá) przełstawią. PowodPr 62; KlonFlis D3v; [Sportula Spende Powłzednia iálmuzná/ Obrok ArtNom I4].**

Zwroty: »obrok brać« (1): Izali niewiećie/ iż ci ktorzy świętości w świętnicy łprawuią/ z oney świętnice obrok biorą? *LatHar 127.*

»[być] na [czyim] obroku« = *na czyimś utrzymaniu* (1): Nie myłłić oná o tym/ że ia przy tobie Głowy niefráfuię by namniéy łobie: Ze w twym páłacu miełzkam/ że przy twym boku Siadam: kón mój/ łługá mój ná twym obroku. *KochPieś 52.*

»być chowan na dobrym obroku« (1): Owa łtárzec podobno dáley niż do roku/ Był chowan to mogę rzec ná dobrym obroku. *HistLan A4v.*

»da(wa)ć (*a. rozdawać, a. wydawać itp.*) obrok(i); udawać obroku; obrok był dany« = *cibas dare a. praebere Vulg; partes dare PolAnt; promere cibum Mącz [szyk zmienny]* (8;1;1): *Leop 2.Par 31/18; Mącz [325]b; oni [wybrani z Lewitów] byli wiernymi/ á w ich moc poruczyłem rozdáwáć obroki miedzy brácią ich. BudBib 2.Esdr 13/13, 12/47, 13/10; gdy ná wefele [pan] odiáchał/ iednemu poruczył czeładkę łwoię/ áby im wdawał obroku [Vulg Luc 12/42] SkarJedn 57; CzechEp 208; TákHzeby miáło bydź y v wielkich dworow/ gđzie ná tárgu inšzym [korcem] kupuią/ á obroki inšzym rozdáią *GostGosp 152; Ktoryż tedy iełt łługá wierny y rołtropny/ ktorego połtánowił pan iego nád czełádzią łwoię/ áby im dáł obrok czáfu łwego? WujNT Matth 24/45, s. 246 marg.**

»obroki odprawowáć« (1): A wšzelákie obroki przed obiádem odprawowáć. *GostGosp 56.*

»postanowić (i naznaczyć), ustawić obrok« = *annonam constituere Vulg [szyk zmienny]* (2:1): *Leop 4.Reg 25/30; Y wštáwił im Krol obrok ná káždy dzień z potraw łwych Krolewłkich [Et constituit eis rex per singulos dies portionem escae regiae] BibRadz Dan 1/5, Dan 1/5.*

»ująć, umniejszyć obroku« = *deducere a. subducere cibum Mącz* [szyk zmienny] (4:1): *Cibum deducere, Vyąć obroku/ Podnieść komu koritká/ yáko w przepowieści bywa mówiono. Mącz 52c, 96c, 97a; iefli obroku vmnieyfy/ ofpáłość táką od fyebie odpędzi. Oczko 18v; SkarŻyw 413.*

Wyrażenie: »dzienny obrok« (1): *Chenix, Nomen mensurae apud Graecos, duos sextarios continens, Miárá winna/ około dwu kwart trzymájąc/ á tak wielki był dzienny obrok sług v Greków. Mącz 52a.*

»opływający [= *obfity*] obrok« (1): *Zázby fie też ná to nie lepiej obrociły ony opływájące obroki onych niepotrzebnych żółtobrzuchow co pádáią s ftołow ich/ á ludzie niepothrzebni/ y psi czáfem ledwo ich zbytkow doiadáią RejZwierc 186v.*

»surowy [= *niegotowany*] obrok« (2): *Calep 1129b; Kędy to może bydź/ ftáray fie áby furowemi obroki gości nie odpráwował GosłGosp 24.*

Szeregi: »obrok i datek« (1): *á obacz to tu/ że y fáłlzem robiącym vczyćielom/ ná obrokách y datkách nie fchodźilo/ iáko y złym Lewitom v Zydow. LatHar 128.*

»obrok a dzienne myto« (1): *Diuturnum, Obrok á dzienne myto. Mącz 88c.*

Przen (102) : *LatHar 201; SkarKaz 81b; Cześć páńfka powfzechny iefł obrok, bez krewności Y herbu może záżyć kto tego dziedzictwá. CiekPotr 38; GosłCast 48.*

obrok czego (4): RejZwierc 130; SkarŻyw 354; z woley Páńfkiey ná to wyładzoným/ żebym czeladce Bożey wedle miáry mnie od Pána moiego vżyczoney/ obroku náuki vdzielał WysKaz 14; nocy požádánéy/ Obroki fnu fłodkiégo chćialem bráć ftrófkány. GosłCast 19.

W połączeniach szeregowych (2): *WujNT 544; Pánie/ fłábifmy ná táką drogę/ wielkiey nam pomocy potrzebá/ pošli nam wfzelákie doftátki/ wozy/ konie/ fzáty/ obroki/ pienádze/ obrony fálki twoiey. SkarKaz 245b.*

Zwroty: »obrok da(wa)ć« (2): *Pifmo S. mowi S. Auguftynt/ trudnoścíá/ z pyfznych fię (Heretykow) śmieie: głębokościá/ y pilnego ftráfzy: hoynoścíá/ y wielce vczone karmi: fágodnościá/ y profnym obrok fwoy dáie. SkarŻyw 47, 312.*

»przysypować obroku« (1): *Nie dáy mu fie zbytnie obiadać iáko fzkápye [temu nikczemnemu ciału] [...] ále go wieź [lege: więź] mocno v żłobu/ á przyfypuy mu obrokow co nawięcey cnoty á bogoboynoścí RejZwierc 130.*

»ująć, ujmować obroku« (1:1): *viąwfy mu [Antychrystowi] obroku/ nic innego nie czynią/ iedno mięło iego niłzczá/ áby fchudnáwfy nie wierzgał. NiemObr 164; PowodPr 83.*

[Wyrażenie: »obrok brzozowy« = *kara chłosty*: **Bo fie dzyeći śiła nápiráya/ Lecź rodzicy mądrzy im nie dáią. Iedno co im k ciálu ich potrzeba/ Żywności/ odzyenia / piwá/ chlebá. Máiąc to/ gdy zdrowe/ płácze częgo/ Płácze więc obroku Brzozowego WirzbGosp Cv.]**

Wyrażenie przyimkowe: »za obrokiem« (1): *Trzymayże mię mocno Pánie w tym złączeniu z tobá/ á z ręki mię fwoiey nie wypuřczay/ ábych dotrwał á nie vftał/ á zá takim przedźiwným obrokiem do gory Horeb dořzedł SkarKaz 162b.*

a) Dogadzanie ciała (9) :

W przeciwstawieniu: »obrok ... ostroga« (1): *[cnotliwe stanowienie żywota człowieka poczciwego] ináčey być nie może/ iedno iż muřifz temu fwowolnemu ofłowi á temu tępemu ciálu fwemu viąc*

obroku/ á dodáwác mu óstrog/ y przypátrowác mu częřto munřztuku/ áby řwowlonie nie buiáło. *RejZwierc* A3v.

Zwrot: »ujmowác (a. ując) obroku« [*szuk zmienny*] (9): *RejAp* 36v; Ale bez zbytniey grozy á bez fráfunku nadobnym nápomínáním przedřię mu [*dziecięciu*] potrořze trzebá wymowác obrokow/ áby nie rořło iáko wirzbá *RejZwierc* 7, A3v, 18v; trzebá tedy tego/ áby řye náturze dořyc czyniło/ obroku iéy/ ielli zbytni/ á závádzá/ wymuiác *Oczko* 24v; *SkarŻyw* 333; *ReszList* 164; Co wřzyřtko trudno do dobrego pomiárkowánia przyřć moře/ poki řobie w tákowych nieznořnych wtrátach obroku znácznie lámie wymiemy. *PowodPr* 71; O ten řie żywot řtarác vřilnie téz řzkodži/ Włóżyć ná ořlá tłomok/ niech w lás nie závádzí. Lepiéy go mieć ná wódzý/ á wiáć obroku *GosřCast* 27.

b) Pożytek duchowy (75) :

Zwrot: »mieć obroki« (1): Niech tám z Anyoły/ moy duch/ ma obroki. *GrabowSet* K2v.

Wyrażenie: »obrok duchowny, duszy« [*szuk 3:2*] (3:2): Chćiałem řię řtolice Piotrowey y wiáry Apořtolřkimi wřty wyřłowioneý porádzic y brác obrok duřzy mey. *SkarJedn* 110, 357, 359; *SkarŻyw* 471; oni [*doktorowie Kořciola bořego*] řá iáko řzáfárze obrokow nářzych duchownych/ y wrzędnicy nád czeládká Páńřká. *SkarKaz* 43a.

α) W SkarŻyw rodzaj podsumowania życia świętego lub świętej, wskazującego pożytek wynikający z jego poznania (69) : Biblia Grecka zfařřzowána/ z Żydowřkiegořię [!] piřmá nápráwowálá/ Pátrř co řię o tym mowi w obroku. *SkarŻyw* 46 marg; ZA obrok połóřę słowá Konřtántyńá wielkiego/ ktore ná ten czás řłyřzác o tákim morderřtwie Chřeřćiáńřkim w Perřey do krolá Saborá piřář *SkarŻyw* 306; O řlubach ktore řię Panu Bogu ábo wřákonie [!]/ ábo iáko ináczey czyniá/ pokázuię piękny podobieńřtwem/ ktore [!] miářto obroku połóřę *SkarŻyw* 337; Bonifacyuřzow żywot iest řkrocon w obroku. *SkarŻyw* 373 marg; Piotr wkrzyřzowány głowá ná doř w Rzymie. Dobrze to rozumiey á pátrř otym wobroku przy Páwle řwiętym. *SkarŻyw* 595 marg; Żywot Piotrá Křiáiężćia Apořtolřkiego/ z piřma S. y z Doktorow a Hiřtorykow kořcielnych/ niżej w obroku y ná brzegách miánowánych/ wybrány. *SkarŻyw* 595, 41, 52, 63, 74, 120 [2 r.] (17).

Wyrażenie: »obrok duchowny« [*szuk 50:1*] (51): Do ktorych Żywotow przydáne řa [!] niektore Duchowne Obroki y nauki przećiw kacerřtwom dziřieyřzym *SkarŻyw kt*; Dziennik. To iest Żywoty řwiętych y obroki znich duchowne ná kářdy dzień przez cáły rok/ [...] máiáce. *SkarŻyw* 1, 16, 21, 31, 36, 47 (51).

Szereg: »obrok i nauka« [*szuk 2:1*] (3): Zliřtu y zkázania S. Ambrořego o tych dwu řwiętych řłowá wybráne/ ná náukę y obrok duchowny. *SkarŻyw* 567, kt, 325 marg.

c) O Eucharystii (3) :

Wyrażenia: »duchowny obrok« (1): ten Sákráment řwięty [*Ciała i Krwie*] przyimuiemy: iáko znák nieřmiertelnořci nářzey/ zádátek niebieřkich rádořci/ y zaráz duchowny obrok *LatHar* 203.

»obrok pielgrzymowania« (2): Ná koniec rzeķř [*řw. Tomasz umierájác, przyřmujác Najřwięřty Sakrament*] ony řłowá: Biorę cię kupno odkupienia duřze moiey: biorę cię obroku pielgrzymowánia mego/ dla ktoregom wćzyřř/ czuřř/ i prácowář. *SkarŻyw* 203; *LatHar* 678.

a. Jednorazowa porcja paszy dla zwierząt (przeważnie o owsie dawanym koniom) (7) : Wprzilřbicach kwoczki řiedzá/ albo owies mierzá/ Kiedy obrok wořnice ná noc koniom bierzá. *KochSat* A3;

RejZwierc 31; Iáko byftróć końfka biegáníem á więćíem obroku bywa fkróconá/ ták požądliwośćí byftré pracámí y pofty bywáíá hánowáne *ModrzBaz* 10v; Korzec do síewu/ do żywnośćí wńzelákich/ do obroku/ do fłodow/ ma bydź v káždego Páná íednáki w káždym folwárku *GostGosp* 156, 56; Tu wftytko z źíemie máíá [*zwierzęta*] íák od mátki/ Tu ím przynośí ták hoyne doftátki/ Íż ím ná lądźíe koło gniázdá obrok Rodźí fię co rok. *KlonFlis* C; [Podstarośćí samotrzeć, któremu płacą na 3 konie i owies nadto albo obrok *LustrPom* 28, 122].

Zwrot: »dodać obroku« (1): lecowy nieboraczek vftał. Aż go do Sokołowá ná woźíe w tłomoku/ Przywieźíono á tám mu dodáli obroku. *CzahTr* L2v.

[*Wyrażenie*: »obrok na konia«: Czeladź dworska: [...] łowców 9, którym płacą po sześciu zł i sukna per 8 ulnas Vissogrodienses, strawę i obroki na konie etc. *LustrMaz* II 45.]

2. *Danina, dochód pochodzący z daniny* (10) : Przedfíeć błádzá owy łány Choćía ftóre kwity mamy Vbędzíe w regeltrze obroku *RejRozpr* C4v, D4; Bá y ony coś íe łupíł z Sáfýádow fwych grofze/ Będąc vbywác z ínnemi obroki potrofze *GroicPorzRej* C3v; Nie śmíertelna to winá [*kochać hojnych gośćí*]/ íáko Popí vczá/ Z tąd ím ídą obroki/ ktoremi fię tuczá. *Prot* C4v; *NiemObr* 164.

Zwrot: »dawać obrok« (1): Smok wielki w íámíe ná ten czás był/ kthory kiedy głódzíen był ludzí kradáł y požýrał/ á párą śmrodliwą zábíjál/ przeto mu mufíelí dáváć obrok káždy dzíeń koleíá po troygu dobythká *BielKron* 340.

[*Wyrażenia*: »duchowny [= *duchownego*] obrok«: Prebenda. Duchowny dochód albo obrok *Cervus* F40 311.

»obrok sienny«: W tym boru jest barcí íemáło, z którchy źíemíanie płacą dani miodowá [...], płacą teź za sienny obrok per gr 6 *LustrMaz* II 88, 71, 91.]

[*Szereg*: »dochód albo obrok«: *Cervus* F40 311 *cf* »duchowny obrok«.]

Przen (4) : Abowíem bárzo íey [*bestyjej*] íákoś vpada obrokow íey ktore zdzyeráłá ze wńzego fwiátá *RejAp* 146.

Zwrot: »obrok (od)da(wa)ć« [*szyk zmienny*] (3): Sen fłodki íeý ná trawíe/ da obroki fwoíe. *GosłCast* 24; Látá/ zdrowíe/ vrodę/ niewíeń nacz chowamy/ Obrok ten próznowáńíu záfwsze oddawamy. *GosłCast* 37, 18.

a. [*Danina w postaci ryb skłádana przez rybaków*: *LustrKrak* II 25, 34; Obroki cíż rybacy dawają na káždy rybny dzíeń do dworu, káždy z ínich po 1 rybie *LustrWpol* 247, 247; Ítem od 4 wat ná wszeláką rybitwíá [...] obroki ná káždy dzíeń, które zowíá aswiss, po wíaderku ryb *LustrPom* 118; *InwSzlachKal* 1592 nr 55.

Wyrażenie: »obrok ryb«: chłópi [...] dawają z íniego [z *jeziora*] pewne obroki ryb do zamku sandomírskíego. *LustrSand* 124, 236.]

3. *Praca, którą należy wykonać w określonym czasie (głównie dniówka); opera, pensum* *Mącz*; *diurnum* *Cn* (7) : Exigere plenam operam, Całego fię obroku vpomínáć. *Mącz* 304c, 400d.

Zwrot: »obrok wypefńńíć« = *absolvere a. accurare pensum, iusta praebere* *Mącz* (3): Nondum absolvi hodie meum pensum, íefzczem fwego obroku dzíś íe wypefńńíł. *Mącz* 288b, 288b, 316c.

Wyrażenia: »obrok dzíenny« (1): *Accurare pensum*, Poleceníe álbo obrok dzíenny wypefńńíć. *Mącz* 288b.

»obrok roboty« (1): Pensum per translationem, Robotá ná yeden dzień/ Obrok roboty. *Mącz* 288a.

Szeregi: »obrok a powinność« (1): Iusta praebere, Obrok á powinność fwą wypełnić. *Mącz* 316c.

»obrok albo robota dzienna« (1): Quadrans opere, Czwarta część obroku álbo roboty dzienny. *Mącz* 334d.

Synonimy: **1.** *gielt, jurgielt, najem, płaca, płat, wergielt, zapłata, żold*; **2.** *czynsz, dań, dochod, płat, podatek, powinność, procent*; **3.** *powinność, »robota dzienna«.*

Cf **OBROCZNY**

DJ